

MINULOST A SOUČASNOST MESIÁNSKÉHO JUDAISMU

Martin Cibulka

Slovo „judaismus“ je poměrně starobylý výraz, jímž je označováno náboženství židovského národa. Ve znění JÚDAJISMOS (Ἰουδαϊσμός)¹ se výraz nachází například již v řecké předloze 2. knihy Makabejské,² tedy spisu, jenž byl sepsán nejpozději kolem poloviny 1. století před občanským letopočtem.³ Z tohoto pohledu je mesiánský judaismus neboli JAHADUT MEŠICHIT (יהדות משיחית) jednou z větví judaismu, která se vyznačuje tím, že přijímá učení židovského učitele, jenž působil v 1. století občanského letopočtu (dále jen o. l.) na území Izraele – tento rabi byl ve své době znám pod jménem JEŠUA HA-NOCRI (ישוע הנצרי, Ježíš Nazaretský). Později, když byl svými žáky uznán za Mesiáše Izraele, Vykupitele světa a Pána, začal být označován též jako JEŠUA HA-MAŠIACH (ישוע המשיח, Ježíš Kristus). Toto své přesvědčení začali jeho žáci hlásat především poté, co byl jejich učitel ukřižován a oni se nato dle svých vlastních slov stali svědky jeho vzkříšení.⁴

Významnou úlohu při šíření mesiánského judaismu v 1. století o. l., jemuž se v některých kruzích ne zcela šťastně říká židokřesťanství, sehrála jedna z jeruzalémských synagóg, kterou až do roku 62 o. l. vedl JA'AKOV (יַעֲקֹב, Jakub),⁵ bratr Páně,⁶ jenž je též znám pod jménem Jakub Spravedlivý či Obdivuhodný.⁷ Po jeho mučednické smrti synagógu spravoval Šim'on, syn Kleofášův.⁸ Tato synagóga se vyznačovala nejen tím, že sdružovala věřící v Ješuu ha-Mašiach, ale také tím, že tito věřící byli „nadšenými zastánci Zákona“⁹ neboli Tóry. To mimo jiné znamená, že tito věřící vedli židovský způsob života a účastnili se židovských bohoslužeb včetně těch, jež se odehrávaly v jeruzalémském Chrámu.¹⁰ Tyto židovské způsoby však nenutili věřícím z národů. Ty odkazovali pouze na závaznost dodržování těch nejnnutnějších věcí z Tóry,¹¹ jež jsou v současné době slovně vyjádřeny v tzv. ŠEVA MICVOT BENEJ NOACH (שבע מצוות בני-נוח, Sedmi noachidských přikázáních).

K význačným hlasatelům víry v Ješuu ha-Mašiach mezi národy se v 1. století o. l. zařadil RAV ŠA'UL MITARSOS (רַב שָׁאוּל מֵתַרְסוּס, rav Saul z Tarsu, jenž je v křesťanském světě známý spíše pod označením apoštol Pavel), pisatel většiny listů, jež se později staly součástí tzv. Nového zákona a jež byly křesťanskou církví zneužity k odmítání židovského způsobu života, ačkoliv samotný Ša'ul pouze odmítal, aby k tomuto způsobu života byli nuceni lidé z národů. Toto protizidovské zaměření křesťanské církve začalo v době, kdy se věřící z národů chtěli vyhnout pronásledování ze strany římské moci,¹² která v době židovských protirímských povstání považovala skupiny věřících v Ješuu ha-Mašiach za stoupence určitého židovského náboženského směru,¹³ a vyvrcholily po Nicejském sněmu (325 o. l.), kdy židovští věřící v Ješuu ha-Mašiach na základě nejrůznějších církevních výnosů ztratili možnost vést židovský způsob života i bohoslužby. Například na Laodicejském sněmu v roce 343 o. l. došlo k tomuto usnesení: „Nepřisluší, aby křesťané podle židovského způsobu světili sobotu, nýbrž aby pracovali toho dne. Světiti však jako křesťané mají přednostně den nedělní, mohou-li. Budou-li

¹ WOJCIECHOWSKI, M. *Księgi greckie. Przekład interlinearny z kodami gramatycznymi i indeksem form podstawowych*. Warszawa: Vocatio, 2008. ISBN 978-83-7492-025-4. S. 364, 793.

² 2. Makabejská 8:1 („židovství“ – *Jeruzalémská bible*. Praha: Krystal OP, 2009. ISBN 978-80-87183-10-6).

³ BIČ, M. *Apokryfy, zvané též knihy deuterokanonické nebo nekanonické*. Praha: Kalich, 1985. S. 322.

⁴ Viz Skutky apoštolské 3:15.

⁵ NOVOTNÝ A. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1956. S. 271.

⁶ Galatským 1:19.

⁷ MEYER, M. *Evangelium svatého Tomáše*. Praha: Volvox Globator, 2007. ISBN 978-80-7207-640-6. S. 90-91.

⁸ DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů. ISBN 80-85495-65-1. S. 122.

⁹ Skutky apoštolské 21:20, Český ekumenický překlad.

¹⁰ Viz Skutky apoštolské 24:17.

¹¹ Viz Skutky apoštolské 15:22-29.

¹² MUCH, T. *Kdo zabil rabiho Ježíše?* Praha: Volvox Globator, 2011. ISBN 978-80-7207-825-7. S. 56.

¹³ Viz Skutky apoštolské 16:20-21.

přistižení, že světi jako židé, buďtež od Krista proklati.“¹⁴ Tímto usnesením bylo tzv. židokřesťanství prohlášeno za naprosto neslučitelné s křesťanstvím a křesťanství se zcela odtrhlo od judaismu. Od té doby již křesťanství vystupuje jako náboženství, jež považuje život podle Mojžíšova zákona za něco, co odporuje podstatě křesťanství.

V židovských obcích začal sílit odpor vůči židům, kteří se hlásili k mesiánskému judaismu, rovněž v období protirímských povstání. Osudného rozměru však dosáhl již v době Bar Kochbova povstání (132–135 o. l.), kdy zanikl vliv „sekt zelótů, saduceů a esejců“¹⁵ a začali se prosazovat farizeové. Jejich náboženský učitel, rabi Akiva (asi 50–135 o. l.), jenž na konci 1. století o. l. „vedl vlastní ješivu (rabínskou školu) a měl údajně dvanáct tisíc žáků“,¹⁶ totiž toto povstání podpořil tím, že vůdce povstání, Šim‘ona bar Kozibu,¹⁷ jemuž se začalo říkat Bar Kochba, označil za Mesiáše a všechny židy, kteří toto odmítali uznat, prohlásil za zrádce.¹⁸ V Jeruzalémském talmudu, v části Ta‘anit 68d, můžeme číst: „Rabi Akiva vyložil slova ‚Vyjde hvězda (hebrejsky KOCHAV, כּוֹכָב) z Jákoba‘ (Nu 24,17) ve smyslu: ‚Vyjde Koziba z Jákoba‘. Když rabi Akiva spatřil Bar Kozibu, volal: To je král Mesiáš! leč rabi Jochanan ben Torta poznamenal: Akivo, v tvých tvářích poroste tráva, a syn Davidův ještě stále nepřijde.“¹⁹ Za těchto okolností se mesiánští židé mohli židovským povstalcům zavděčit jedině tím, že by zapřeli svého Mesiáše, což odmítli učinit. Po Nicejském sněmu se nakonec židé vyznávající mesiánský judaismus ocitli „v situaci, kdy měli před sebou volbu připojit se k již existujícím církvím z pohanů a zapřít svou židovskou identitu nebo se zřící své víry v Mesiáše, aby mohli zůstat v židovské obci, anebo si podržet svou identitu i víru, avšak nenavštěvovat žádnou bohoslužbu.“²⁰

Tento neutěšený stav trval až do 19. století, kdy se začaly v různých zemích světa objevovat a utvářet skupiny Židů, kteří uvěřili v Ješuu ha-Mašiach a zároveň trvali na tom, že budou i nadále žít židovským způsobem života. Tyto skromné počátky přerostly v tzv. mesiánské židovské hnutí, jež o sobě po celém světě dává vědět zvláště od 70. let 20. století. Místní skupiny mesiánských věřících tvoří nezávislá společenství, která se liší jak složením (v některých převládají věřící židovského původu, v jiných ne), tak důrazy (v některých jsou věřící z národů vedeni k obřízce, v jiných ne) a způsoby vedení (v některých mají jediného hlavního vedoucího, obvykle rabiho, v jiných je vedení svěřeno ZEKENIM, זְקֵנִים, neboli staršovstvu). Většina místních mesiánských společenství se sdružuje v různé svazy, které zastřešují jejich činnost a pomáhají jim hájit společné zájmy a řešit úkoly, jež si vytýčili. Vytváření takovýchto svazů však zatím nikdy nepřerostlo v úsilí, které by vyústilo v založení celosvětového ústředí mesiánského judaismu.

Nicméně před zničením jeruzalémského Chrámu se jakési dočasné ústředí mesiánského judaismu nacházelo v Jeruzalémě, a to až do roku 66 o. l., kdy římské vojsko oblehlo město a bylo zřejmé, že na časovosti nabyla slova Ješuy ha-Mašiach, jenž řekl: „**Když uvidíte, že Jeruzalém obkličují vojska, tu poznáte, že se přiblížila jeho zkáza. Tehdy ti, kdo jsou v Judsku, ať uprchnou do hor, kteří jsou v Jeruzalémě, ať z něho odejdou, a kteří jsou po venkově, ať do něho nevházejí, ...**“²¹ Krátký čas, kdy římská vojska v roce 69 o. l. znenadání z Judska odtáhla, využili mesiánští židé k přesunu svého ústředí asi 100 km severovýchodně od Jeruzaléma

¹⁴ Pravidla svatého místního sněmu laodicejského, 29. pravidlo;

viz http://www.caritas.estranky.sk/clanky/cirkev/pravidla-svateho-snemu-laodicejskeho_-_r_343_.html.

¹⁵ WILSON, M. R. *Náš otec Abrahám. Židovské kořeny křesťanské víry*. Praha: Sborový dopis, 1997. S. 78.

¹⁶ DIVECKÝ, J. *Slovník pojmů ke knize: MAHARAL RABI LÖW. Stezka Tóry*. Praha: P3K, 2008. ISBN 978-80-87186-5. S. 118.

¹⁷ JOHNSON, P. *Dějiny židovského národa*. Řevnice: Rozmluvy, 1996. ISBN 80-85336-31-6. S. 140.

¹⁸ SCHÄFER, P. *Dějiny Židů v antice*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-633-6. S. 144-146.

¹⁹ COHEN, A. *Talmud (pro každého)*. Praha: Sefer, 2006. ISBN 80-85924-49-8. S. 414.

²⁰ SCHIFFMAN, M. *Návrat z exilu. Obrození mesiánského judaismu*. Modřice: Josef Tůma, 2007. ISBN 80-86687-19-8. S. 9.

²¹ Lukáš 21:20-21, Český ekumenický překlad.

do Pelly v zajordánské Pereji;²² farizeové podobně přesunuli své ústředí do Javne.²³ Na rozdíl od nového ústředí farizejského judaismu si však nové ústředí mesiánského judaismu neudrželo utvářející vliv na roztroušené mesiánské skupiny a postupně ztrácelo rozhodující slovo.

Nejdéle, až do 5. století, udržely svou svébytnost mesiánské skupiny poblíž syrské Beroje neboli dnešního Aleppa (tzv. nazorejci, hebrejsky נִצְרַת, NOCRIM), východně od Jordánu (tzv. ebionité, hebrejsky אֵבִיּוֹנִים, EVJONIM) a v Egyptě.²⁴ Křesťanství, které se postupně zcela odloučilo od židovství, začalo tyto mesiánské skupiny vnímat jako Zákonu oddané židy, kteří odmítli učení apoštola Pavla. Ve skutečnosti však tyto mesiánské skupiny nebyly dobře obeznámeny s činností apoštola Pavla, jenž převážně psal a vyučoval řecky, a pouze tedy odmítly překroucený výklad jeho učení, které začali uvnitř křesťanství hlásat ti, o nichž KEJFA (כֵּיפָא, v nežidovském prostředí známý též pod jménem apoštol Petr) psal jako o „**neodpovědných**“ (Český ekumenický překlad) či „**nešlechtných**“ (Bible kralická), doslova však „**vzdorujících Zákonu**“ neboli „**Tóře**“ (řecky αθεσμων, ATHESMÓN).²⁵

Ze zmínek církevních otců Eusebia z Kaisareie (asi 265–339) či Hieronyma (asi 347–420) lze vyvodit, že ačkoliv tyto mesiánské skupiny nepoužívaly řecky psané spisy apoštola Pavla, přesto používaly jiné spisy, jež pojednávaly o životě a učení Ješuy ha-Mašiach v jimi používaném jazyce, tzn. aramejštině a možná i hebrejštině. Eusebius například napsal: „*Ze všech učedníků Pána zanechali nám písemnou památku jen Matouš a Jan. Avšak i tito byli prý přinuceni ke psaní. Matouš, který z počátku hlásal evangelium Hebreům, když měl odejít k jiným národům, napsal v mateřštině evangelium po něm nazvané. Snažil se těm, od kterých odešel, nahradit písmem, co jeho odchodem ztratili.*“²⁶ Na základě toho se někteří badatelé domnívají, že předlohou některých řecky psaných spisů Nového zákona byly zápisy v hebrejském znění – uvažuje se tak zvláště o Evangelii podle Matouše. Do současné doby se však nedochoval žádný takový rukopis.

Někteří badatelé ovšem poukazují na složitý vznik Pešity, jež v současné podobě obsahuje znění jak tzv. Starého, tak tzv. Nového zákona v syrštině, což je vlastně východoaramejské nářečí. Podle nich se na jejím vzniku v 1. století o. l. podíleli židokřesťané z okolí syrské Beroje. Součástí raného znění Pešity totiž bylo i tzv. Evangelium Židů. To bylo asi v roce 170 o. l. přepracováno Tatianem do podoby, kterému se řecky říkalo Diatessaron (doslova „Dle čtyř“, tedy dle čtyř řecky sepsaných evangelií podle Matouše, Marka, Lukáše a Jana), a teprve v té době v syrské církvi „*Tatianos zřejmě zavedl do užívání také Pavlovy listy a snad i Skutky.*“²⁷

V současné době mesiánští věřící ponejvíce opírají svou věrouku o TANACH (תנ"ך, hebrejská zkratka pro Tóru, Proroky a Spisy, židovské označení hebrejské části Bible), zvláště o jeho hebrejskou podobu, a spisy tzv. Nového zákona, kterým říkají BERIT CHADAŠA (בְּרִית הַחֲדָשָׁה, doslova „smlouva obnovená“ či „nová“). Tyto spisy považují za svaté, přičemž za základ je považována psaná Tóra (TORA, תּוֹרָה, doslova „řád, učení, ukazatel, zákon, souhrn pravidel“, v našem případě označení pro Pět knih Mojžíšových) a ostatní spisy jsou chápány jako výklad k psané Tóře. Spisy Berit Chadaša včetně těch, které sepsal rav Ša'ul mi-Tarsos, jsou v rámci mesiánského judaismu vykládány židovským způsobem.

²² WILSON, M. R. *Náš otec Abrahám. Židovské kořeny křesťanské víry*. Praha: Sborový dopis, 1997. S. 77.

²³ BRUCE, F. F. *Věrohodnost Nového zákona*. Praha: Návrat, 1992. ISBN 80-85495-05-8. S. 72.

²⁴ BROŽ, J. *Neznámá evangelia (Novozákonní apokryfy I)*. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-839-8. S. 180-181.

²⁵ 2. list Petřův 3:17.

²⁶ NOVÁK, J. *Církevní dějiny (Ecclesiastica historia)*. Praha: Česká katolická charita, 1988.

Viz <http://www.fatym.com/taf/knihy/patrol/index.htm>, kniha III., část 25.

²⁷ DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů. ISBN 80-85495-65-1. S. 486.

V roce 1989 vydal David Harold Stern svůj pokus o židovské pojetí spisů Berit Chadaša v angličtině pod názvem „Jewish New Testament“ a v roce 1992 vydal doplňující výkladové dílo „Jewish New Testament Commentary“. Zvláště ve svém výkladovém díle dokazuje nesmyslnost představ, podle nichž byl rav Ša'ul mi-Tarsos neboli apoštol Pavel údajně tím, kdo usiloval, aby se následovníci Ješuy ha-Mašiach zcela odtrhli od židovství a vytvořili nové náboženství, které by již nebylo chápáno jako jedno z mnoha proudů uprostřed židovství, jak se to stalo s křesťanstvím. V tomto směru můžeme poukázat na slova, kde rav Ša'ul právě od takovéhoho smýšlení odrazoval, když věřící z národů nabádal: „**Jestliže však některé větve byly vylomeny a ty, planá oliva, jsi byl naroubován na jejich místo a bereš sílu z kořene ušlechtilé olivy, nevynášeš se nad ty větve! Začneš-li se vynášet, vzpomeň si, že ty neneseš kořen, nýbrž kořen nese tebe!**“²⁸ Místo toho, aby si věřící z národů uvědomili, že to je vlastně výstraha rava Ša'ula neboli apoštola Pavla, aby cestou odtržení od židovství nikdy nikdo, kdo uvěřil v Ješuu ha-Mašiach, nevykročil, smýšlejí o něm spíše takto:

„Dalo by se provokativně říct, že Pavel je tím nejvlastnějším tvůrcem křesťanství. Ježíš je jistě základ, Ježíš je předmět naší víry. Avšak tím, kdo originálně vybral a reinterpretoval některé myšlenky Ježíšových kázání, ten, kdo především zcela radikálně pochopil a vyložil Ježíšův osud a význam jeho smrti, byl Pavel. Bez Pavlova kázání, bez Pavlovy teologie svobody, svobody od Zákona, by křesťanství pravděpodobně zůstalo jedním z mnoha proudů uprostřed židovství. Byl to Pavel, který mladé křesťanství emancipoval od synagogy a vložil tak výrazné myšlenky do středu křesťanské zvěsti, že jí tím otevřel cestu do řeckého a římského světa a potencionálně ji učinil schopnou oslovovat nejrůznější národy, kultury a staletí.“²⁹

Z výše uvedeného je zřejmé, že mesiánský judaismus rozhodně není ani žádným novodobým náboženským hnutím ani hnutím synkretickým,³⁰ jež by spojovalo některou současnou „křesťanskou teologii s židovskou náboženskou praxí a terminologií“,³¹ jak tvrdí někteří rádoby nezaujatí pozorovatelé náboženského dění. Mesiánský judaismus má totiž kořeny ve starověkém judaismu, v němž se zrodila víra v příchod Mesiáše a v němž se lpí na platnosti psané Tóry. Křesťanství sice navazuje na onu víru v příchod Mesiáše, ale nejpozději od 4. století o. l. se zcela oddělilo od židovství a od té doby křesťané považují židovský způsob života, jenž je založen na dodržování Mojžíšova zákona, víceméně za neslučitelný s vírou v Ježíše Krista. V rámci mesiánského judaismu i křesťanství jsou sice spisy tzv. Nového Zákona považovány za svaté, zřetelný rozdíl je však ve výkladu a uplatnění. To samo o sobě nemusí bránit tomu, aby se mesiánští věřící a křesťané navzájem stýkali a usilovali o porozumění či dokonce spolupracovali v různých oblastech života či víry. Tato dobrá vůle ze strany mesiánských věřících by se však v žádném případě neměla vykládat jako náboženský synkretismus, a to tím spíše, když se za takovýto synkretismus nepovažují nejrůznější vstřícné kroky a postoje jednotlivých křesťanů či křesťanských skupin nejen vůči mesiánskému judaismu, ale i vůči ostatním současným směrům judaismu.

Článek „Minulost a současnost mesiánského judaismu“ vznikl na základě části, která pojednávala o mesiánském judaismu v české Wikipedii, ale která byla odstraněna 8. prosince 2014 wikipedistou, jenž vystupuje pod přezdívkou Thomazzo.

Odstraněná část byla přepracována a doplněna a na www.derech.cz uveřejněna dne 4. března 2015.

²⁸ Římanům 11:17-18, Český ekumenický překlad.

²⁹ HALÍK, T. *Oslovit Zachea*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-159-0. S. 281-282.

³⁰ Synkretické = takové, které spojuje prvky z různých náboženských směrů.

³¹ Viz česká Wikipedie, heslo: Mesiánský judaismus, https://cs.wikipedia.org/wiki/Mesi%C3%A1nsk%C3%BD_judaismus (znění z 6. 1. 2015).